

# מחכים לאור הגנוז

ההולך בסמטאות העיר צפת יחוש איך יורדת עליו אווירת הקדושה. בתי הכנסת העתיקים, קברות הצדיקים, אנשים בעלי שם שחיו כאן. כל אלה הם כמו מגנט לעולמות שברוח. יותם יעקבסון מספר על יום אחד בצפת

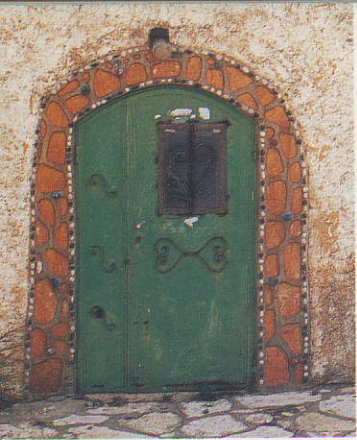


כתב: יותם יעקבסון

רית אני חש כאילו הזמן מאבד משמעות, ואני יכול להלך לי בין הווה לעבר וחוזר חלילה.

רומו של מקום הוא נקודה מצוינת להתחיל בה טיול, ולכן נפתח ברחבה שלפני אנדרטת הפלמ"ח, בשיא הגובה של גן המצודה. הנוף הנשקף לכל העברים מאפשר להבין

צפת מוכרת לי מאז ילדותי, כשנהגתי להצטרף לאבי שלימד כאן קבלה. במובנים מסוימים, נוכח קיר צבוע תכלת מתקלפת, קמרון אבן חרב או מערה מסתור



צילום: ברוך גיאן

## מדריך מהיר לחטיילים בצפת

### המצודה

■ **הגעה:** מהתחנה המרכזית ממשיכים דרומה ופונים בכיכר ימינה אל שדרות ירושלים. נוסעים עד לכיכר הבאה ופונים שמאלה אל דרך חטיבת יפתח שמתפתלת אל המצודה ומקיפה אותה ממערב. שימו לב: התמרורים וכיווני התנועה משתנים שם תדירות.

### בית הקפה

☛ מפגש הרחובות רשב"י וירושלים

### בתי הכנסת

● בתי הכנסת בצפת פתוחים לציבור המבקרים בשעות היום (לעתים יבקשו תרומה), אך קיימת אי ודאות בעניין שעות הפתיחה, ואין דרך לברר זאת מראש.

### בית הכנסת של רבי יוסף

#### קארו

☛ סמטת תרפ"ט

### בית הכנסת האשכנזי

#### של האר"י

☛ מפגש הסמטאות גורי האר"י וישראל נג'ארה

### בית הכנסת הספרדי

#### של האר"י

☛ מפגש הרחובות האר"י ומעלות המקובלים

### בית הכנסת אבוהב

☛ סמטת יצחק אבוהב

◀ המשך בעמוד הבא

אלון לאמירה זו והפליט: "בימים ההם, טוב שלא סמכנו על נסים".

## ראה את האור

בדרך מרחבת העירייה אל הרובע היהודי, בפינת הרחובות ירושלים ורשב"י, יש בית קפה קטן. המקום אירופי בחזותו, ויושביו ציוריים כולם. אל שולחן עגול הסב אדם דתי בעל זקן ופאות. הוא רכן מעל ספרי קודש, וכוס קפה עמדה בצדו. משהו בניגוד שבין תפאורת בית הקפה לשקדנותו של האיש, כמו בניגוד שבין האור שהציף אותו לאפולית הרחוב, משכו אותי לצלם. הוא הבחין בי וקפץ לעברי. דרך לא טובה להתחיל את היום, חשבתי לעצמי, והתכוננתי להתגונן. אך האיש, שזיך עז היה בעיניו הכחור לות, חיך בחום ודרש לדעת מה מוצאי, כדי לדעת לאיזו משפחת רבנים גדולה אני משתייך.

הוא סיפר שבחר להשתקע בצפת, אך מתוך סיפור חייו נראה שהמילה השתקעות היא יחסית מאוד עבורו. כשע"י ניתי לו מדוע בחרתי לצלם אותו, לא היה קץ להתרגש: תו: "בדיוק על זה מדברים כל הספרים – על האור ועל האפלה, אתה רואה את זה גם בלי ללמוד בישיבה". האור שב והתגלה לי כשהחלפנו כתובות אי-מייל, לבקשתו. thereislight@, הוא רשם לי על פיסת נייר עיתון מרופט.

## הרובע היהודי: שולחן ערוך למשיח

רחוב רשב"י מוביל אל סמטאות הרובע היהודי ואל נבכי המאה ה-16. עצוב לגלות שיופיו של האזור הולך ונכחד תחת בנייה חדשה שפעמים רבות אינה משמרת דבר מיפי הבנייה העתיקה. לעתים נעלמים חלק מהמראות היפים גם תחת גלי אשפה. ברחוב רשב"י עדיין אפשר לראות הרבה כתלים, סורגים ומשקופי דלתות וחלונות בגוונים של כחול. מספרים על שלמה מולכו (שנודע גם בכינוי דיגו פירס) שביקר בצפת במאה ה-16, כי כתב לארוסתו, בתו של רבי יעקב בירב, איגרת: "שלושה דברים שבו את לבי בצפת – כחול השמים, כחול הכתלים וכחול עינייך". הכחול נתפס בעיני מקובלי צפת כצבעה של מלכות שמים, ולכן סברו שגם הפרוזדור המוליך אליה,

## זקני צפת עוד זוכרים את יוכבד

## שנהגה להמתין בפתח ביתה כשלצדה

## שולחן ועליו כוס תה ועוגיות עבור

## משיח בן יוסף, שעתיד לרדת על הרי

## הגליל ולהמשיך משם לירושלים

→ סמטאות הרובע היהודי מובילות אל נבכי המאה ה-16, תור הזהב של צפת, אז פעלו בעיר ענקי דור כמו האר"י הקדוש, רבי יוסף קארו ורבי משה קורדובירו  
צילומים: שמעון לב

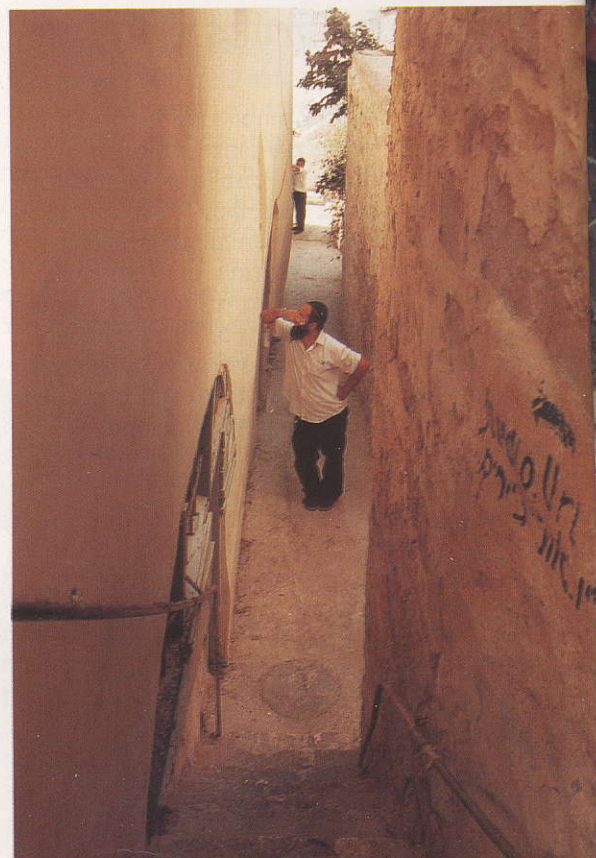
את מיקומה הגיאוגרפי של העיר. "עד צפת ים כנרת רואים מכאן", אני אומר למטיילים איתי, ומבטם מתגלגל במור דות כמו השבת החולפת בין ההרים הניצבים כשושבינים, בואך בקעת גינוסר.

## קרבות תש"ח: נסים ומעשים

הקרוב האחרון שנערך כאן היה בתש"ח. חיילי הפלמ"ח וכוחות מגיני הרובע הצליחו לכבוש את המקום רק בני-סיון השני, לאחר שספגו כמה אבדות. עדויות דוממות אך עזות לאותה המלחמה אפשר לראות במורד מעלות משה, גרם מדרגות פתלתול המוביל מהמצודה לעבר כיכר העירייה, שבה נערכות עתה חפירות ארכיאולוגיות ועבודות פיתוח. משמאל ניצב בניין המשטרה הבריטית המשמש כיום מכללה קדם אקדמית. נקבי קליעים רבים עדיין מעט-רובע הירודי לחארת אירומאנה (שכונת הרימונים) העיר-בית. בצדו הדרומי ניצב פילבוקס ובראשו זרקור שהאיר את רחוב התפר (כיום מעלות עולי הגרדום).

מיד כשפינו הבריטים את עמדותיהם ב-16 באפריל 1948, הן נתפסו על ידי ערביי המקום, ועל הרובע היהודי הוטל מצור.

בבוקר יום שבת הצליחה מחלקת פלמ"ח בפיקודו של אלעד פלד להגיע אל הרובע הנצור. חרף קדושת היום מיהרו התושבים, שלבם נמלא שמחה, לשפות סירים ולה-כין ללוחמים משקה חם. במסגרת מבצע יפתח ובסיוע כוחות נוספים, שוחררה לבסוף צפת. עד לאחרונה היה אפשר לשמוע את מי מזקניה אומר: "צפת ניצלה בזכות המעשה ובזכות הנס". המעשה לדידם הוא כמובן התפ"י לה, והגעת מחלקת הפלמ"ח היא הנס. לימים התייחס יגאל



המשך מהעמוד הקודם <

**אתרים מעניינים**

**אסנט - המרכז למיסטיקה יהודית בגליל**

במרכז נערכים שיעורים וסדנאות המבוססים על הקבלה ועל מיסטיקה יהודית. אפשר ללון באכסניה של המקום.

האר"י 2  
04-6921364, 1-800-30-40-70  
www.ascent.co.il

**המוזיאון למורשת היהדות הדוברת הונגרית**

המוזיאון מציג את אורח חייהם ואת תרבותם של יהודי הונגריה וסביבותיה לפני מלחמת העולם השנייה ובמהלכה, וכן את חלקה של יהדות זו בתנועת הציונות. התקופה מוצגת דרך אוסף תשמישי קדושה, כלים, מסמכים ועוד.

04-6923880  
כיכר העצמאות  
www.hjm.org.il  
א, ג, ד, ו' 13:00-9:00 ב, ה'  
9:00-15:00 סגור בשבתות ובחגים, בתשלום

**מוזיאון בית המאירי**

מוזיאון לתולדות היישוב היהודי בצפת במאתיים השנים האחרונות.

04-6971307  
העיר העתיקה, ברובע היהודי ספרדי  
א"ה' 14:30-8:30 ו' וערבי חג  
13:30-8:30, בתשלום

צילום: ברוך גיאן



**לפי האמונה, צירפו תלמידי האר"י**

**צירופי מילים נשגבות וכך חוללו סופה**

**שעקרה את בית הכנסת אבוהב ממקום**

**מושבו בספרד והנחיתה אותו בצפת**

טמונה בחזרה אל העבר הטהור שקדם לבריאה, כפי שנהגו לסבור, אלא בעתיד הרחוק שבו תיעשה ההפרדה בין רע לטוב במסגרת יחסי גומלין שבין הברואים לאלוהות. תלמידי של האר"י עסקו אפוא בתחושת ייעוד היסטורי רית למען עתיד העולם. מטרתם היתה "התיקון": גאולת הניצוצות האלוהיים מהתפלשותם בטומאה והחזרתם לשורשם האלוהי על ידי כוונה ומעשה.

האר"י נהג לצאת עם גוריו, כך כונו תלמידיו, לעבודת אלוהים בחיק הטבע. מדי שישי היו הוא ותלמידיו רוח צים, לובשים לבן ויוצאים אל מטע תפוחים שהיה במקום שבו ניצב כיום בית הכנסת האשכנזי של האר"י, לקבל את פני שבת. החידוש שטבע האר"י בדבר עבודת האל וקבלת השכינה בטבע מקובל כיום מאוד בקרב הברסלבים. רבים מהם גולשים במדרון המוריק בואך הנחלים שכווי ועמוד ומתפללים שם לבד או בקבוצות קטנות.

בבית כנסת האר"י האשכנזי ניצב ארון קודש מהודר המגולף כולו מעץ זית. סדרן בית הכנסת סיפר לי כי על המלאכה שקד אדם אחד במשך 14 שנה, ושבראש הארון גילף את דמותו של משה רבנו. הגיע המקובל שמואל הלך למקום והזהיר את האומן מפני עברת "לא תעשה לך פסל

כלומר סמטאות עירם, צריכות להיצבע בצבע זה. גם בקרב הערבים רווחת האמונה שהצבע הכחול מרחיק פגעים וסכנות, ולכן צבעו בו את פתחי הבתים.

מרחוב רשב"י גולשת סמטה צרה, סמטת המשיח שמה. זקני צפת יספרו שזוהי הסמטה הצרה בעולם. מקצתם עוד זוכרים את יוכבד שגרה בקצה הסמטה ונהגה עד יום מותה להמתין בפתח ביתה כשלצדה שולחן קטן ועליו כוס תה ועוגיות עבור משיח בן יוסף, שעתיד, כמו שכתוב בספר הזוהר, לרדת על הרי גליל עליון ולעשות משם את דרכו לירושלים.

בימי תור הזהב של צפת, במאה ה-16, היה הרובע היהודי קטן יותר מהיום, אך בתנופה שאין לה כמעט אח ורע צמחו ועלו במקום ענקי דור רבים. הראשון ברבניה הידועים של צפת הוא רבי יעקב בירב שנמנה עם הדור הראשון של מגורשי ספרד שהגיעו לעיר. הוא ראה בפתיחת שערי הארץ לעולים יהודים אחרי הכיבוש העות'מאני ב-1517 את "אתחלתא דגאולה". לפיכך רצה לחדש את מוסד הסמיכה ולכוון שוב את הסנהדרין.

בירב הסמיך חמישה חכמים, והידוע שבהם הוא רבי יוסף קארו. מאחר שצפת היתה הומה מדי עבור קארו, הוא עקר לביריה הסמוכה, ושם, במשך עשרים שנות כתיבה 12 שנות הגהה, עסק בעדכון ההלכה. ליצירתו המוגמרת קרא "שולחן ערוך" - ארבעה כרכים מהפכניים שלפיהם פוסקים הלכה עד ימינו אלה. ברובע היהודי נמצאים עדיין בית הכנסת של קארו והמרתף שמתחתיו, שבו נגלה לקארו "המגיד" ונשמעה לו בת קול, כמו שהעיד בחיבורו "מגיד מישרים".

מדרום לבית הכנסת של קארו גודשות את סמטת תרפ"ט חנויות אמנים, רבות מהן מוכרות תשמישי קדר שה: ציורי המקומות הקדושים, חמסות, חנוכיות, קמעות וציורי קליגרפיה המורכבים מאותיות, שבהם התפרסמו אמני צפת יותר מכל. עוד דרומה משם נוכל להגיע אל קריית האמנים השוכנת בלב מה שהיה חארת א'רומאנה הערבית. המסגד הגדול משמש כיום אולם תצוגה ראשי.

**יחיו של האר"י: עתות של סובלנות**

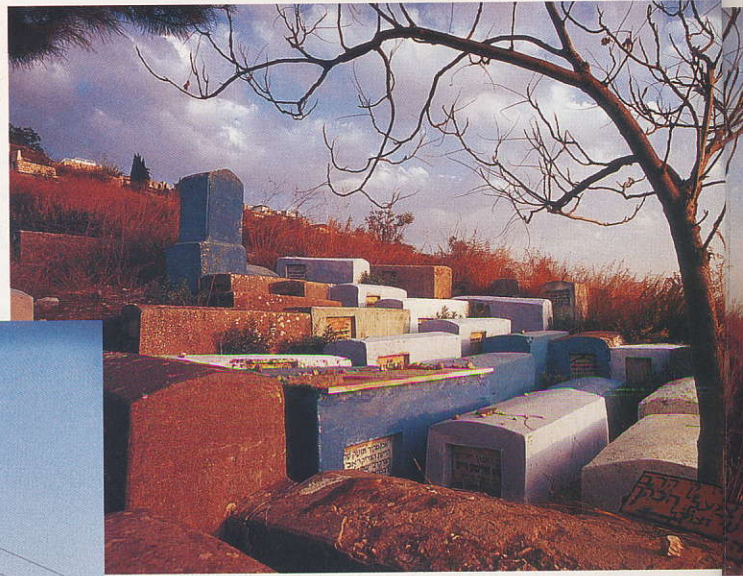
אדיקותם של יושבי צפת במאה ה-16 התבטאה בראש ובראשונה בהקפדה על מוסריות ובסובלנות רבה כלפי האחר. עדות לכך אפשר לראות באחד הסיפורים המופתיים עים בקובצי האגדות אודות האר"י: כשרבי משה קורדו-בירו היה על ערש דווי, קוננו תלמידיו ושאלוהו מה יעשו בהיעדרו. אמר להם: "לא אזנח אתכם. הרואה שני פולסי דנורא (עמודי אור) יהיה ממשיכי", ונפח נשמתו. יצא מסע ההלוויה לדרך, והנה מגיע האר"י, שהיה בר פלוגתא לקור-דובירו בעניינים רבים ונעדר מהעיר לכמה ימים. "לאן הול-כים אתם?", קרא בקול, "רואה אני שם שני פולסי דנורא", והצביע לכיוון אחר.

האר"י, רבי יצחק לוריא, הוא האדם המזוהה יותר מכל עם צפת. עם זאת רק מעטים יודעים שחי בעיר שנתיים בלבד. הוא נפטר במגפת הדבר הגדולה שפקדה את העיר בשנת 1572 בהיותו בן 38. רבים רואים בו את בעל החזון הכריזמטי הראשון שלא הסתמך על קודמיו. דרך הקבלה שדרש היתה חידוש מהפכני: הוא גרס כי הגאולה אינה

→ בעמוד מימין: בית הכנסת על שם הרב אבוהב מטולדו הוא אחד היפים בצפת

→ בבית הקברות העתיק בצפת עובר שביל בין הנקודות החשובות: קברותיהם של האר"י, רבי משה קורדוביר, חנה ושבעת בניה וצדיקים נוספים

→ צפת, אחת מארבע ערי הקודש, מושכת אליה קהילות חסידים שקבעו בה את ביתם צילומים: ברוך גיאן



וכל תמונה". כך הפכה דמותו של משה לדמות אריה שפניו מצוירים, אך לא מגולפים כיתר הגוף. מיד שכונסים לבית הכנסת אפשר להבחין בנקב גדול בבית העץ. הנקב נוצר מפגיעת רסיס של פגז שנורה על ידי כוחותיו של קאוקג'י בתש"ח ופגע בחזית בית הכנסת. באותם הימים נהגו יושבי הרובע לחסות לא רק בצל תורה אלא גם בצל קירותיהם העבים במיוחד של בתי הכנסת. אף שהמקום היה מלא מפה לפה איש לא נפגע מהפגז ומרסיסיו.

### בית הכנסת אבוהב: כוחן של חילים

אחד מבתי הכנסת היפים בעיר הוא בית הכנסת של רבי יצחק אבוהב מטולדו. לפי האמונה העממית, התגלתה רוחו של הרב לתלמידיו של האר"י וביקשה מהם לצרף צירופי מילים נשגבות ותמירות כדי לגאול את בית הכנסת שלו, הניצב שומם בספרד עת שצריחי כנסיות הולכים ומתרבים סביבו. נרתמו החכמים למלאכה, וכך חוללו סופה גדולה שעקרה את ההיכל שבספרד והנחיתה אותו ברכות בפאת שדה פנויה בצפת, שם הוא נמצא עד היום. אל ההיכל הוכנס ספר התורה המקודש שניטל מספרד, שנכתב על ידי אבוהב בעצמו מתוך הקפדה אדוקה על טהרה. ברעש האדומי של שנת 1759 חרב כל בית הכנסת למעט כותלו האדומי שבו קבוע ארון הקודש המכיל את הספר. הרב גלאנטי שיפץ את המבנה ונתן בו סימנים להגנתו: כיפה גדולה מרכזית כנגד הקב"ה, שני גרמי מדרגות לבמה כנגד שני לוחות הברית, שלושה ארונות קודש כנגד שלושה אבות וכן הלאה. שנים עשר החלונות הם כנגד שנים עשר השבטים, והקטן, אשר מעל לדלת, מציין את בנימין – צעיר הבנים.

בקצה התחתון של הרובע היהודי נמצא בית הכנסת הספרדי של האר"י, שבו לפי המסורת נהג האר"י להתפלל. המקום סגור בדרך כלל, אבל מכאן הדרך אל בית הקברות היא קלה – גלישה במורד.

### בית הקברות: כחול זה צדיק, אחי

צילום: ברוך גיאן

יש שתי דרכים להשתטח על קברי צדיקים, האחת מתוך כוונה והשנייה בלעדיה: בשלט גדול המוצב בכניסה לבית הקברות כתוב "השבילים בתוככי בית העלמין

חלקים ומסוכנים עד מאוד. ההולך בהם עושה זאת על דעת עצמו ועל אחריותו בלבד. מומלץ מאוד למי שאינו מנוסה בהליכה בשבילים מסוכנים להימנע מללכת בהם. ונשמרתם לנפשותיכם מאוד."

שביל מדרגות מורם שהותקן לפני כמה שנים מאפשר מעבר בין כל הנקודות החשובות – קברותיהם של האר"י, הרמ"ק ורבים אחרים, בהם אפילו חנה ושבעת בניה שמקום קבורתם, כך נאמר לי, התגלה על ידי האר"י. "ישמור אותך האל, אחי. שתייה על הבית, אחי", פונה אלי בחור ישיבה צעיר שיושב ליד המדרגות. הוא מוזג לי קולה, מעתיר עלי ברכות ומתווה עבורי מסלול שבו לא אפסח על שום דמות חשובה. "כל מה שכחול זה צדיק, אחי. תגיד, יש לך טישו? הפריחה הזאת הורגת אותי!"

אני פוסע בין המצבות, רבות מהן חרבות מאז רעשי האדמה ופרעות תרפ"ט. אין שום טעם שאנסה לחפש את קברו של ישראל, אב סבתי, שנקבר כאן, אני חושב לעצמי בפעם המי יודע כמה. ממצבתו לא נותר זכר. כמה פועלים רומנים שני צעירים בלבוש מגואה כורכים את ידיהם סביב מצבתו של האר"י ומנשקים אותה ממוש" כות. מה השתנה כאן מאז ימי תור הזהב, אני תוהה לעצמי ומשקיף לעבר הר מירון, הצופה דומם מנגד. ⊙

יותם יעקבסון – כותב, מצלם ומדריך טיולים בארץ ובחול. עורך ספורים מיוחדים בצפת ובסביבתה



### המלצה אישית מנחם הורוביץ

כתב ערוץ 2 בצפון

בצפת נמצא בית הכנסת אבוהב, מגדולי החכמים בספרד. אחד הגבאים, שלמה חרד שמו, שימש שנים עיתונאי וגם פייטן וחזן, לכן התחברתי דווקא לבית הכנסת הזה. מקום שאני אוהב ללון בו בצפת הוא מלון "רות רימונים", שממנו יש תצפית יפה על הר מירון והגליל המערבי. יש בו סגנון עתיק המשולב בקווים עכשוויים. כשאנחנו לא יכולים לסבול יותר את החום של קריית שמונה, אנחנו באים לפה, למלון ולסמטאות של צפת.